

Ocena osiągnięcia naukowego
dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj
mającego stanowić podstawę nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie
geografia społeczno–ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

Niniejsza recenzja (ocena osiągnięcia naukowego, pozostałego dorobku naukowego, dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego) wykonana została na podstawie uchwały nr 40/2023 Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 7 listopada 2023 roku. Postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr Marcie Gwiaździńskiej-Goraj w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna zostało wszczęte w dniu 26 maja 2023 r.

W myśl zapisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.), w art. 219 ust. 1, stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która poza tym, że posiada stopień doktora, posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Recenzja **składa się z trzech zasadniczych części**, a mianowicie oceny:

- przedłożonej monografii naukowej pod tytułem „Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich” (2023, Wydawnictwo UWM), mającej stanowić **osiągnięcie naukowe** w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie geografia społeczno–ekonomiczna i gospodarka przestrzenna;
- pozostałych osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia doktora, z uwzględnieniem współpracy zagranicznej;
- dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego.

Części te zostały poprzedzone krótkim opisem życiorysu naukowego Habilitantki.

Życiorys naukowy

Dr Marta Gwiaździńskiej-Goraj jest **absolwentką Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu**. W 1998 roku ukończyła studia na kierunku geografia i uzyskała tytuł magistra w specjalności geografia społeczno-ekonomiczna (tytuł pracy magisterskiej „Geograficzno-ekonomiczne uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego Olsztyna”). W okresie studiów doktoranckich (1998-2002, UMK w Toruniu) ukończyła również Podyplomowe Studium Urbanistyki i Gospodarki Przestrzennej „Projektowanie przestrzeni i zarządzanie”. **W 2003 roku Habilitantka uzyskała stopień naukowy doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii** również na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (dyplom nr 2200, uchwała Rady Wydziału BiNoZ UMK z dnia 25.04.2003 r.). Podstawą uzyskania stopnia była rozprawa pod tytułem „Przekształcenia funkcjonalno-przestrzenne obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w okresie transformacji systemowej (1988-2000)” (promotor: prof. dr hab. Jan Falkowski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Tematycznie związana była więc w ogólnym ujęciu z ocenianym w niniejszej recenzji osiągnięciem naukowym. Okres jaki upłynął pomiędzy uzyskaniem stopnia doktora a wszczęciem postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego wyniósł 20 lat. Uznać to należy za dłuższy niż standardowy okres przejścia pomiędzy etapami rozwoju kariery naukowej w Polsce. Habilitantka, jak wynika z załączonej do wniosku dokumentacji, **nie ubiegała się uprzednio o nadanie stopnia doktora habilitowanego**.

Kariera zawodowa Habilitantki związana jest z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Mianowicie w okresie 2003-2007 była zatrudniona jako adiunkt w Katedrze Planowania i Zagospodarowania Przestrzennego; od roku 2008 do 2017 na tym samym stanowisku w Katedrze Planowania i Inżynierii Przestrzennej. W latach 2018-2010 dr Marta Gwiaździńska-Goraj pracowała jako starszy wykładowca w Katedrze Zasobów Nieruchomościami, Instytut Geografii i Gospodarki Nieruchomościami (UWM w Olsztynie); natomiast od roku 2011 ponownie na stanowisku adiunkta w Katedrze Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Geografii. Pomimo zmiany nazw katedry, instytutu, wydziału – Habilitantka pracowała/pracuje praktycznie w tych samych strukturach organizacyjnych, związanych z ogólnie pojętą dyscypliną geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, czyli zbieżnie merytorycznie z przedstawionym osiągnięciem naukowym. Poza pracą na UWM w latach 2005-2012 dr Marta Gwiaździńska-Goraj była adiunktem w Wyższej Szkole Zarządzania i Infrastruktury w Warszawie.

Ocena osiągnięcia naukowego będącego przedmiotem postępowania habilitacyjnego

Jako osiągnięcie naukowe, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.), Habilitantka

wskazuje monografię pod tytułem „Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich” (ISBN 978-83-8100-350-6s). Ukazała się ona nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (Olsztyn) w roku 2023 i ma objętość 257 stron. W związku z tym, że w postępowaniu ocenie podlega osiągnięcie naukowe w formie monografii, głównym poziomem odniesienia jest właśnie ta publikacja, a Autoreferat pełni w zakresie merytorycznym rolę pewnego resume oraz dostarczenia informacji o pozostałych płaszczyznach aktywności naukowej i pozanaukowej Habilitantki.

Pierwszym istotnym aspektem, który należy podkreślić jest fakt bardzo dobrego powiązania tematyki monografii z całokształtem dorobku naukowego dr Marty Gwiazdzińskiej-Goraj. W większość przypadków publikacje, prace w zespołach badawczych, wystąpienia konferencyjne nawiązują bezpośrednio lub pośrednio do tematyki społecznych, ekonomicznych aspektów rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. Świadczy to konsekwentnym tworzeniu dorobku, umiejętnej jego syntezy i rozwinięciu w ocenianej monografii.

Wybór tematu osiągnięcia naukowego należy określić jako istotny z perspektywy stanu i potrzeby badań na gruncie dyscypliny geografii społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Po pierwsze, sama kwestia rozwoju obszarów wiejskich (wobec obserwowanych procesów wpływających na powstawianie kryzysu wiejskiego) jest istotne i aktualna. Po drugie, pomimo tego, że od momentu likwidacji PGR-ów minęło wiele lat, ich funkcjonowanie spowodowało znaczące przekształcenia w sferze przestrzennej, społecznej, ekonomicznej w znaczącej części Polski. Należy również podkreślić, że analizy ujmujące zjawiska i procesy w długim horyzoncie czasu nie są często podejmowane i występuje ich niedobór. Jest to związane między innymi ze zmianami administracyjnymi, rzutującymi na dostępność, porównywalność danych statystycznych. Dlatego należy docenić włożony przez Habilitantkę nakład pracy na pozyskanie, zestawienie danych, jak również ich czytelne przedstawienie w postaci wizualizacji danych przestrzennych.

Oceniając osiągnięcie naukowe, z perspektywy wkładu w rozwój dyscypliny ze świadomością, że ma to stanowić podstawę nadania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie geografii i gospodarki-przestrzennej, należy uwzględnić specyfikę analizowanego zagadnienia, jak również dotychczasowy stan wiedzy w tej materii. Określając wkład w rozwój dyscypliny trzeba podkreślić, że badania dr Marty Gwiazdzińskiej-Goraj są unikalne w polskiej geografii społeczno-ekonomicznej. Jest ona jednym z niewielu geografów zajmujących się tematyką rolnictwa uspołecznionego w sposób kompleksowy, z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, społecznych, ekonomicznych, jak i wieloaspektowych konsekwencji zmiernych tego sposobu gospodarowania i organizowania przestrzeni. Co prawda sama kwestia różnych aspektów funkcjonowania, „upadku” Państwowych Gospodarstw Rolnych doczekała się licznych opracowań nie tylko w geografii społeczno-ekonomicznej, ale również m.in. w socjologii, ekonomii, jednak kompleksowe

ujęcia są rzadkie i bardzo potrzebne. Warto również dodać, że w recenzowanej monografii Habilitantka zaprezentowała się szczególnie korzystanie w kontekście umiejętności zaprojektowania, realizacji procesu badawczego. Wskazuje to na dużą dojrzałość naukową i wysokie kompetencje organizowania długoletnich, kompleksowych badań naukowych.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do tytułu monografii („Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich”) należy zauważyć, że nie oddaje on idealnie zawartości opracowania. Tytuł jest bardziej ogólny niż zaprezentowane analizy. Konkretnie rzecz ujmując analizy dotyczą Polski, więc ta informacja mogłaby znaleźć się w tytule. Habilitantka konsekwentnie formułuje również, moim zdaniem, nazbyt ogólny cel całej monografii, gdyż zarówno cel główny, pytania badawcze, hipotezy dotyczą „obszarów wiejskich”. Sugeruje to znamiona uniwersalności, czyli kieruje ku takiej interpretacji badań, że konkluzje z nich wynikające nie dotyczą tylko specyfiki Polski, lecz obszarów wiejskich ogólnie traktowanych (w Europie? na świecie?). De facto analizy w większości swego zakresu są prowadzone dla jednego województwa, które możemy potraktować jako studium przypadku, stąd sugerowana uniwersalność wniosków zdaje się być „na wyrost”. Należy jednak podkreślić, że uwaga ta nie deprecjonuje samych badań, ich ważności, założeń, czy realizowanego celu, który powinien być tylko z przyczyn formalnych precyzyjniej sformułowany.

Jak zauważono już wcześniej, w opracowaniu postawiono (rozdział „Wprowadzenie”) cel główny, dwa cele szczegółowe, cztery pytania badawcze oraz przyjęto tezę. Również sformułowano cztery hipotezy, określono przedmiot badań. Generalnie, z podniesionym zastrzeżeniem, iż badania empiryczne opierały się głównie na województwie warmińsko-mazurskim, są one sformułowane zazwyczaj prawidłowo, są ze sobą wzajemnie powiązane i stanowią logiczną całość. Zdaje się jednak, że zarówno teza („Współczesną przestrzeń obszarów wiejskich ukształtowały zmiany [...] związane z funkcjonowaniem i likwidacją rolnictwa uspołecznionego, które dokonywały się w sposób intensywny i powszechny”), jak i hipoteza druga („Im wyższy był udział czynnych zawodowo w rolnictwie uspołecznionym, tym wraz z jego likwidacją odnotowano wyższy poziom bezrobocia”) są oczywiste i w dużej mierze już sam przegląd literatury powala je przyjąć. Odnośnie celu głównego należy zauważyć, że sformułowanie „Głównym celem pracy było zbadanie problemu, w jakim zakresie rolnictwo uspołecznione wpłynęło na proces kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich” nie jest idealna, gdyż badanie (tak jak analiza), czy też proces badawczy są sposobem realizacji celu, a nie celem samym w sobie. Dwa cele szczegółowe „identyfikacja różnicowania przestrzennego” oraz „określenie relacji” wyraźnie wskazują na charakter pracy i co istotne, konsekwentnie zostały zrealizowane.

We „Wprowadzeniu” opisano także strukturę pracy, z wyjaśnieniem, które rozdziały tworzą część objaśniającą i empiryczną. We tej części opracowania zawarto również krótkie

uzasadnieni podjęcia tematyki badań, ich istotności, jak i określono zakres czasowy i przestrzenny; następnie również przedstawiono tok postępowania badawczego i jego elementy. Należy podkreślić, bardzo dużą precyzję we wskazywaniu poszczególnych etapów, podjętych kroków, wyjaśnień zawartych w tej części pracy. Zastrzeżenia można mieć jedynie do mało przekonującego uzasadnienia wyboru obszaru badań, czyli województwa warmińsko-mazurskiego. Co prawda, cały proces wyboru, tak jak i pozostałe elementy opisujące postępowanie badawcze, są przedstawione logicznie i rzetelnie, jednak założenie w całym procesie badawczym, że podstawą do formułowania znakomitej części wniosków będzie właśnie jedno województwo powinno być uzasadnione, poparte konkretną argumentacją. Moim zdaniem, w przypadku kiedy w pracy nie korzystano z badań jakościowych (np. wywiady) wszystkie analizy o charakterze statystycznym można było prowadzić na większym zbiorze województw (np. cała Polska Północno-Zachodnia). Dałoby to możliwość analiz w odniesieniu do bardziej zróżnicowanych obszarów, co powinno wzmocnić „siłę” ogólnych (bo tak wynika z tytułu, celów, hipotez) wniosków. W generalnym ujęciu, krótkie „Wprowadzenie” zawiera wszystkie niezbędne informacje, są one uporządkowane i świadczą o dobrej organizacji procesu badawczego, jak i umiejętności Habilitantki do zwięzłego, lecz precyzyjnego formułowania elementów kluczowych dla zrozumienia wyników badań.

Oceniając „część objaśniającą” osiągnięcia naukowego (Rozdział 1, 2, 3) należy zwrócić uwagę na jej silne i słabe strony. Do silnych stron można zaliczyć rozdziały 2 i 3, które odnoszą się do prezentacji uwarunkowań historycznych i z zakresu polityki rolnej oraz genezy rolnictwa uspołecznionego w Polsce. Rozdziały te, pomimo niewielkiej objętości, zawierają bardzo duży „ładunek” informacji, są opracowane rzetelnie, odwołują się do literatury przedmiotu i zawierają bardzo dużo faktografii. Zebranie, zestawienie tych informacji jest bardzo cenne nie tylko dla procesu badawczego, ale przede wszystkim można traktować jako krótkie kompendium, zawierające wszelkie istotne informacje o tle analizowanego zjawiska.

Do słabszych stron pierwszej („objaśniającej”) części monografii należy zaliczyć rozdział 1 („Teoretyczna perspektywa badań”). O ile nie należy odmówić bardzo dobrego rozeznania Habilitantki w opracowaniach dotyczących rolnictwa uspołecznionego w Polsce, to już sam sposób organizacji rozdziału i odwołanie się do zawartości przytaczanych opracowań nie przekonują. Po pierwsze, jeżeli rozdział jest z nazwy teoretyczny, to nie powinny odwołania do teorii być „przeplatane” analizą stanu zjawiska w Polsce (należałoby przenieść do kolejnych rozdziałów). Po drugie, podrozdział „Przegląd literatury przedmiotu” jest w małym zakresie przeglądem, w większym jest raportem z inwentaryzacji opracowań opisujących zagadnienia, które analizowała Habilitantka. Brak jest przedstawienia co wynika z analiz w ramach poszczególnych nurtów, które zostały wyodrębnione – czyli uogólniając, odpowiedzi na pytanie: co już zostało ustalone i zawarte w literaturze przedmiotu w nawiązaniu do tematyki osiągnięcia naukowego? Po trzecie, zakres teorii mógłby być szerszy – stosunkowo niewiele

jest odwołań do koncepcji rozwoju obszarów wiejskich czy rozwoju lokalnego. Dr Marta Gwiaździńska-Goraj bazuje głównie na literaturze polskojęzycznej, odwołuje się do koncepcji klasycznych, również do kluczowej z perspektywy całości opracowania koncepcji zakorzenienia. Brakuje jednak literatury zagranicznej, zwłaszcza odnoszącej się do specyfiki obszarów wiejskich, ich współczesnych problemów (m.in. Woods, Pacione, Halfcree), takich zjawisk jak na przykład deprywacja, kapitał terytorialny, rozwój neoendogeny. Opracowania Tofflera, Mincera i inne przytoczone w pracy są oczywiście ważne, jednak nie są one interpretowane w kontekście specyfiki wsi. Zrozumiałym jest, że monografia dotyczy sytuacji polskiej, i to kwestii specyficznej dla niewielkiej grupy państw, jednak wykorzystanie szerszego zakresu literatury dotyczącej wsi byłoby znaczącym wzmocnieniem podbudowy teoretycznej przeprowadzonych badań. Po czwarte, trudno zgodzić mi się z niektórymi sformułowaniami/definicjami zawartymi w tej części monografii lub ich brakiem. Przykładowo: zaufanie nie jest odmianą kapitału społecznego; definicje kapitału ludzkiego formułowane przez Mincera czy Beckera zostały już jakiś czas temu rozwinięte/poszerzone; przydałoby się zdefiniowanie czym jest „know-how” w kontekście wiedzy, kapitału ludzkiego.

Odnosząc się do części empirycznej przedłożonego osiągnięcia naukowego należy w pierwszej kolejności zauważyć i docenić konsekwencje w sposobie prowadzenia analizy i postępowanie zgodnie z założonym planem. W generalnym ujęciu konstrukcja tej części jest w przypadku prezentacji analiz bardzo przejrzysta i poszczególne treści pojawiają się w logicznej kolejności. Autorka poprzez rozdziały 4, 5 przechodzi do analiz województwa warmińsko-mazurskiego. W rozdziale 4 zawarte są głównie analizy dwóch województw (zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego), co finalnie doprowadza do wyboru jednego województwa do dalszych badań. Rozdział 5 to prezentacja mechanizmu wyjaśniającego kształtowanie obszarów wiejskich w kontekście rolnictwa uspołecznionego (funkcjonowania i likwidacji). Należy po raz kolejny podkreślić, że w przypadku formułowania, organizacji, opisu procesu badawczego dr Marta Gwiaździńska-Goraj jest precyzyjna i wykazuje się wysokimi kompetencjami. Rozdziały 6, 7, 8, 9 są tak zorganizowane, że po kolei opisywane są poszczególne komponenty składające się na proces badawczy: klasyfikacja i typologia obszarów wiejskich w odniesieniu do uspołecznienia rolnictwa; analizowanie uwarunkowań pierwotnych, następnie wtórnych; diagnozę obszarów wiejskich ze względu na te uwarunkowania; przebieg „zależności od ścieżki”.

Pomimo przestrzegania wysokiego rygoru prezentowania, wyjaśniania poszczególnych etapów działań w analizie statystycznej, pominięto kilka kwestii. Przykładowo przy prezentowaniu niektórych danych (wskaźników) zawartych w tabelach można było podać do jakiej liczby gmin wiejskich one się odnoszą (podanie liczby jednostek – n). Wskazane byłoby wyjaśnienie dlaczego pomimo silnej korelacji pomiędzy zmiennymi i tak uwzględniano je do konstrukcji wskaźników syntetycznych. Kluczowe jest w tym przypadku uzasadnienie wyboru

województwa zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego do dalszych analiz. Nie neguję samego wyboru, lecz samo uzasadnienie najwyższych wartości wskaźnika nie jest wystarczające: dlaczego na przykład nie trzy województwa z najwyższą wartością wskaźnika? może ciekawsze byłyby województwa z klasy II (ryc. 17A), albowiem przez kontrast pomiędzy obszarami silnie i słabo uspołecznionymi moc wyjaśnień odnośnie wpływu rolnictwa uspołecznionego na kształtowanie przestrzeni byłaby silniejsza? Podobnie nie jestem przekonany, że województwo warmińsko-mazurskie akurat w przypadku oceny uwarunkowań historycznych (uznawanych za jednego z kluczowych w całej narracji opracowania) spełnia swoją rolę: zabór rosyjski to 1% gmin wiejskich (czyli zupełnie jest to nieistotne), zabór pruski i Polska w XX-leciu międzywojennym to 10%. Taka struktura nie jest podstawą pod formułowanie przekonujących wniosków (np. s. 179).

Należy zauważyć, że podrozdział 7.1.3 jest jak na jego istotność z perspektywy realizacji celów opracowania nazbyt syntetyczny. Nie można się również w pełni zgodzić, że rentę położenia można utożsamiać z dostępnością przestrzenną. Takie wrażenie przynosi lektura tego podrozdziału, który jest faktycznie poświęcony dostępności przestrzennej, a nie rencie położenia.

W przypadku monografii będącej osiągnięciem naukowym dr Marty Gwiazdzińskiej-Goraj prezentacja danych, analiza jest na dobrym poziomie merytorycznym, świadczącym o konsekwentnym zmierzaniu do realizacji założonych celów. Jest to ważne, gdyż wyraźnie wskazuje na jakość warsztatu badawczego i umiejętność łączenia sprawności analitycznej z formułowaniem uogólnień. Autorka monografii wykazuje się w części empirycznej dużą wiedzą o analizowanych procesach, posiada bogatą wiedzę o badanym województwie. Jednak miejscami korzystnym byłoby „wyjście” poza obszar studium przypadku lub też dokładniejsze wyjaśnienie zaobserwowanych prawidłowości, ich uwarunkowań. Przykładowo na stronie 127 przy konkluzji o niekorzystnej strukturze wykształcenia przydałoby się odwołanie do wartości na poziomie kraju lub w innych województwach, aby uzyskać „punkt” odniesienia. I również na tej stronie – dlaczego obszary o rozwoju funkcji turystycznych odznaczają się lepszą strukturą wykształcenia? Przyczyna jest raczej oczywista, jednak dla jasności powinna być podana. Również sformułowanie, że struktura demograficzna może świadczyć o atrakcyjności pod względem zamieszkania (s. 147) – niewątpliwie tak jest, jednak należałoby podać dlaczego możemy takie założenie przyjąć. Podobnie brakuje na przykład uwzględnienia szerszego kontekstu dla analiz stopy bezrobocia (np. tab. 46). Fakt spadku stopy bezrobocia w latach 1998-2018 jest ewidentny, jednak czy jest on większy, czy mniejszy niż w innych województwach? Ponadto spadek ten jest związany w wieloma czynnikami.

Zdarzają się również inne niejasne/nie do końca uprawnione sformułowania, czy drobne uchybienia, głównie w prezentacji danych przestrzennych. Odnosząc się do wątpliwych sformułowań: pojawia się literówka (s.9 – „przestrzenni”, zamiast „przestrzenny”;

s. 84 – „zachodnio-pomorskie”); użycie „ilości” w kontekście liczby PGR; „poziom skorelowania w przestrzeni”, „analiza przestrzenna wykazała zależności” – nie można oceniać „wizualnie”, tylko przy pomocy odpowiednich miar dedykowanych właśnie zależności przestrzennych. Wskazane uchybienia natury technicznej nie wpływają w żaden sposób na merytoryczną zawartość monografii. W przypadku map, szczególnie już przy analizach dla województwa warmińsko-mazurskiego, korzystnym byłoby naniesienie lub zaprezentowanie na odrębnej rycinie sieci głównych dróg (wpływa aspekt renty położenia), czy wód powierzchniowych, niezwykle istotnych akurat w tym województwie. Na rycinie 23 pojawia się klasa w legendzie, której nie ma na mapie. Rycina 25 (prezentuje regiony fizycznogeograficzne) powinna pojawić się wcześniej, bowiem odwołania do mezoregionów znajdują się we wcześniejszych opisach. Nieco utrudnia również percepcję opracowania umieszczanie w tabelach symboli klas i typów gmin – podanie pełnej lub skróconej nazwy umożliwiłoby ułatwienie lektury monografii. Należy podkreślić, że miejscami Habilitantka (lub wydawca monografii) nie dopilnowała kwestii technicznych, zwłaszcza dotyczących danych zawartych w tabelach. Przykładowo w tabeli 11, 13 znajdują się wartości, które nie są możliwe (udziały powyżej 100%); w tabeli 16 są zawarte wartości, które nie korespondują z opisami, analizami w tekście – nie są one również prawidłowe z obliczeniowego punktu widzenia (np. w odniesieniu się do składowych przyrostu naturalnego). Nie mogę rozstrzygnąć czy doszło do tego na etapie pisania pracy, poprawiania (praca była recenzowana), czy na etapie składu do druku, stąd nie traktuję tego jako uchybienie merytoryczne.

Całość monografii kończy „Podsumowanie”, w którym Autorka sformułowała wnioski, odniosła się do wyznaczonych celów, hipotez.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowych, w tym współpracy zagranicznej

Habilitantka swój **dorobek publikacyjny po uzyskaniu stopnia doktora** przypisuje do czterech nurtów, które zawrzeć można w tematyce przemian i rozwoju obszarów wiejskich, z uwzględnieniem aspektów przestrzennych. Tymi nurtami są:

- **kształtowanie przestrzeni obszarów wiejskich** – częściowo powiązany z pracą w zespole prof. Cymermana. Nurt ten ściśle nawiązuje do planowania/zagospodarowania przestrzennego, szczególnie w kontekście rynku nieruchomości oraz roli i znaczenia opracowań planistycznych. Następnie nurt był rozwijany w kierunku analiz struktur funkcjonalno-przestrzennych;
- **rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów wiejskich** – rozwijany konsekwentnie przez całą karierę naukową Habilitantki i odwołujący się do zagadnień zawartych w osiągnięciu naukowym (m.in. kwestie zakorzenienia);

- **zmiany demograficzne na obszarach wiejskich** – reprezentowany przez zagadnienia przemian ludnościowych w praktycznie wszystkich aspektach demograficznych (potencjał demograficzny, przyrost naturalny, migracje);
- **przemiany struktury zasobów pracy i struktury użytkowania ziemi w rolnictwie** – również nurt powiązany z rozprawą habilitacyjną – silnie zaznaczają się w nich zagadnienia związane z strukturą rolnictwa (m.in. odwołanie się do PGR-ów), środkami unijnymi oraz kwestiami bezrobocia, zielonej gospodarki, rolnictwa ekologicznego.

Z powyższego wyraźnie wynika, że recenzowane osiągnięcie naukowe jest zbieżne z dotychczasowym dorobkiem i zainteresowaniami badawczymi, stanowiąc istotne podłoże merytoryczne pod badania opublikowane w postaci monografii „Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich” autorstwa dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj.

Dorobek publikacyjny dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj, który został wskazany w Autoreferacie **obejmuje łącznie 61 publikacji**, z czego 9 to monografie (poza uaktualnioną wersją doktoratu i przedłożonym osiągnięciem naukowym - wszystkie współautorskie), 20 rozdziałów w monografiach, a 32 to artykuły naukowe. W przypadku monografii poważne zastrzeżenie budzi wskazywanie jako oddzielnych monografii 5 wydań tego samego opracowania. Nawet jeżeli było uzupełniane i zmieniane to cały czas jest to faktycznie ta sama pozycja literatury. Dodatkowo wskazano jedną redakcję w czasopismach naukowych, konkretnie jeden z tomów Studiów Obszarów Wiejskich. Habilitantka w zestawieniu publikacji wskazuje jeszcze 17 opublikowanych referatów konferencyjnych. Dodatkowo zamieszczono informację o 19 opracowaniach o charakterze eksperckim, jednak nie powinny być one uwzględniane w zestawieniu publikacji, a w zestawieniu współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Zdecydowana większość z wymienionych publikacji (bez uwzględnienia referatów i ekspertyz - 53) ukazała się po uzyskaniu stopnia doktora. Należy więc uznać częstość komunikowania wyników prac badawczych za przeciętną. Jednak przed wszystkim należy w przypadku publikacji zwrócić uwagę na ich jakość i odbiór w środowisku naukowym. W czasopismach naukowych znajdujących się **bazie Web of Science (WoS) posiadających Impact Factor zostało wydanych 8 prac**, (według danych oddanych w Autoreferacie), przy czym część z nich (konkretnie 3 w czasopismach MDPI). Warto podkreślić, że w „Wykazie osiągnięć...” (Załącznik 4) wymienionych jest 7 indeksowanych (posiadających Impact Factor) prac. **Wskaźniki bibliometryczne dla poszczególnych publikacji, jak i całego dorobku są dobre**. Autorka podaje (według stanu na czas przygotowania Autoreferatu), że **sumaryczny Impact Factor jej prac wynosi 20,759. Liczba cytowań (podana bez autocytowań) w Web of Science wynosi 53. Dla Google Scholar liczba cytowań to 219. Jeżeli chodzi o indeks Hirscha to wynosi on dla WoS - 5, dla Google Scholar – 8**. Wskaźniki te należy uznać, zwłaszcza w zestawieniu z liczbą publikacji, za stosunkowo dobre i wskazujące, że wpływ na dyscyplinę

jest zauważalny. W ogólnym ujęciu publikacje dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj uzyskały 1 362 punktów według kryteriów przyjętych przez MNiSW. Warto zauważyć, że przeważająca część dorobku naukowego powstała po ostatnim awansie naukowym, w tym wszystkie publikacje indeksowane w WoS.

Odnosząc się do publikacji można stwierdzić, że **dorobek Habilitantki jest merytorycznie istotny**, zawiera elementy nowości na gruncie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Wyniki badań były publikowane zazwyczaj w dobrych czasopismach oraz w wydawnictwach zwartych. W przypadku czasopism należy zauważyć, że w dorobku znajdują się najważniejsze krajowe periodyki tematycznie związane z dyscypliną, w tym również z kwestiami obszarów wiejskich (m.in. Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum, Studia Obszarów Wiejskich, Quaestiones Geographicae). Jeżeli chodzi o czasopisma wydawane za granicą to tutaj można je podzielić na dwie grupy: czasopisma wydawane przez MDPI (Agriculture, Sustainability, Energies) oraz pozostałe, w tym głównie dwa artykuły opublikowane w Social Indicators Research (czasopismo wydawane przez Springer). Ocenę roli jaką pełniła Habilitantka w publikacjach oprę na kolejności autorstwa, albowiem do dokumentacji habilitacyjnej nie załączono informacji o udziale procentowym, zakresie działań w tych publikacjach. Zdecydowana większość dorobku dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj to opracowania współautorskie, głównie z naukowcami polskimi, w tym szczególnie związanymi z ośrodkami w Olsztynie i Toruniu (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Habilitantka mniej więcej w połowie opracowań była jedyną lub pierwszą autorką, co pośrednio umożliwia stwierdzenie, że w znaczącej części prowadzonych badań pełniła wiodącą/istotną rolę. Przedstawione miary bibliometryczne, jak również przegląd treści publikacji są podstawą do stwierdzenia, że **dr Marta Gwiaździńska-Goraj dobrze opanowała warsztat badawczy**.

Odnosząc się do aktywności związanej z realizacją **grantów naukowych należy zauważyć nieco poniżej przeciętnej aktywność Habilitantki** w tym zakresie. Można wymienić praktycznie jeden projekt (NCN - OPUS), w którym dr Marta Gwiaździńska-Goraj była wykonawcą (kierownik projektu prof. Roman Rudnicki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), konkretnie odpowiadała za analizy statystyczne. Pozostałe wskazane w Autoreferacie projekty, w tym o charakterze międzynarodowym, miały głównie charakter związany z podnoszeniem kompetencji dydaktycznych i badawczych zarówno ze strony Habilitantki, jak i osób do których skierowane były te projekty. Pomimo tego, że większość wskazanych projektów nie miała naukowego/badawczego charakteru, należy zauważyć, że na pewno przełożyły się na wzrost kompetencji, umiejętności i kształtowania predyspozycji do prowadzenia badań i zarządzania zespołami badawczymi.

Współpraca międzynarodowa Habilitantki nie jest szczególnie bogata, jak na długość kariery naukowej. Poza konferencjami naukowymi (następny akapit) uczestniczyła w kilku

krótki stażach/wyjazdach naukowych m.in. do Niemiec, Hiszpanii, Litwy. Wyjazdy miały głównie charakter dydaktyczny.

Dr Marta Gwiaździńska-Goraj bierze aktywny **udział w funkcjonowaniu społeczności naukowej** referując wyniki swoich badań na licznych konferencjach, głównie krajowych, jednak zaznacza również obecność za granicą. W sumie po doktoracie wygłosiła 25 referatów, w tym podczas The 6th Global Conference on Economic Geography (Dublin, Irlandia); zaprezentowała 7 posterów. Według Autoreferatu dr Marta Gwiaździńska-Goraj recenzowała artykuły w 17 czasopismach naukowych, w sumie było to 48 opracowań (w Autoreferacie zapisano „ponad 45 recenzji”). Recenzje były wykonywane dla czasopism zagranicznych (wydawca MDPI), jak i polskich.

Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego,

Podczas swojej pracy na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie Habilitantka prowadziła 16 przedmiotów na kilku kierunkach studiów na macierzystej uczelni, jak również zajęcia poza nią (w tym w szkole średniej). Jeżeli chodzi o liczbę zajęć jest ona standardowa w polskich realiach pracy na uczelni. Dr Marta Gwiaździńska-Goraj była promotorką ponad 80 prac dyplomowych, recenzowała kolejnych kilkadziesiąt.

Dr Marta Gwiaździńska-Goraj zaangażowana była w **organizację kilku konferencji naukowych**, współpracę ze szkołami średnimi, gimnazjami, aktywnie uczestniczyła w pracach Polskiego Towarzystwa Geograficznego (olimpiady dla młodzieży, praca w komisjach tematycznych). Jest/była członkiem wielu stowarzyszeń i organizacji, których profil działalności ściśle związany jest z zainteresowaniami naukowymi.

Należy podkreślić spore doświadczenie Habilitantki we współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym. W związku z wieloletnią pracą w instytucjach samorządowych na stanowiskach związanych z planowaniem przestrzennym, zdobyła bogate doświadczenie praktyczne. Zaowocowało to **licznymi ekspertyzami, pracami nad dokumentami planistycznymi** oraz udziałem w zespołach eksperckich. Jest to dosyć istotny aspekt pracy dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj, świadczący o umiejętności wykorzystania swojej wiedzy i doświadczeń do działań praktycznych.

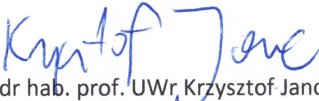
Oceniając ogólnie dorobek dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj należy stwierdzić, że w każdym z tych zakresów prezentuje się na odpowiednim poziomie, jak na osiągniętego etapu rozwoju kariery pracownika szkoły wyższej.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę zamieszczoną powyżej ocenę osiągnięcia naukowego oraz pozostałego dorobku dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj mogę stwierdzić, że jest ona dojrzałą, samodzielną badaczką, która odznacza się dużą wiedzą **i jest w stanie podejmować ważne dla dyscypliny wyzwania badawcze**. Pomimo przedstawionych w recenzji uwag o charakterze krytycznym odnośnie przedstawionego osiągnięcia naukowego, należy stwierdzić, że stanowi ono istotny wkład w rozwój dyscypliny. Tak samo należy zauważyć, że aktywność naukowa dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj poprzez współpracę, wyjazdy (konferencje, staże, pobyty zagraniczne) jest realizowana w kilku uczelniach/ośrodkach.

Zgodnie z Art. 219. 1. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która „posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój (...) dyscypliny” oraz „wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”. Biorąc pod uwagę całokształt dorobku naukowego dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj oraz jej osiągnięcie naukowe „Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich” stwierdzam, że **spełniają one wszystkie formalne i merytoryczne warunki określone w powołanej ustawie**. Na tej podstawie wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o **przyjęcie rozprawy habilitacyjnej oraz dopuszczenie dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego**.

Wrocław, dnia 18 stycznia 2024

/dr hab. prof. UW, Krzysztof Janc/